

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

PASHCHENKO Valentyna Vasylivna – PhD student of the Department of Innovative Technologies in Pedagogy, Psychology and Social Work at Alfred Nobel University (Dnipro).

Research interests: training of future psychologists, formation of competence to create command and target motivation for new members of the professional group.

Стаття надійшла до редакції 19.08.2022 р.

УДК 37(091)477.65

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-205-150-156

ПЕРЦОВ Олександр Володимирович – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3938-6938>
e-mail: PertsovAlex@ukr.net

**ВІЙСЬКОВА ОСВІТА НА ЄЛИСАВЕТГРАДЩИНІ У 1865–1917 РР.
(ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ, ОСНОВІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ
ТА ВНУТРІШНІЙ УСТРІЙ ВІЙСЬКОВИХ ЗАКЛАДІВ)**

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Реформування Збройних Сил України на сучасному етапі висуває підвищені вимоги до офіцерських кадрів, їх ділових, професійних, загальнолюдських і морально-бойових якостей. Звертаючи увагу на пріоритетне значення професійної підготовки офіцерських кадрів, необхідно встановити духовний зв'язок різних поколінь українських офіцерів з метою залучення молодого покоління військових через виховання і навчання до традицій, культури і досягнень минулого.

Одним із шляхів подальшого вдосконалення виховання командного складу в сучасних умовах є вивчення багатого досвіду розвитку теорії і практики виховання військовослужбовців, зокрема другої половини XIX – першої третини XX ст., коли відбувалися важливі реформи військової освіти, що привели до формування системи військового виховання молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз історико-педагогічних джерел засвідчує, що проблема розвитку військової освіти загалом і діяльності Єлисаветградського кавалерійського юнкерського училища зокрема привертала увагу дослідників другої половини XIX – початку XXI ст. У перших дослідженнях П. Бобровського (60–80-і рр. XIX ст.), М. Лалаєва (1892, 1898, 1900), А. Розеншильда фон Пауліна (1907), М. Галкіна (1907), Ф. Грекова (1910), В. Бернацького (1913), П. Петрова і Н. Соколова (1914) та ін. подавався огляд і загальний аналіз існуючої системи військової освіти в Російській імперії.

Праці 20–30-х рр. XX ст. з історії військової освіти дореволюційного періоду мали описовий характер. У роботах

В. Муратова (1921), Д. Петровського (1922, 1924), М. Александера (1922, 1927, 1931), А. Гамбурцева (1922) критикувалася система підготовки в юнкерських училищах та основна увага приділялася новоствореним військовим школам.

Мета статті полягає у дослідженні передумов створення, основних етапів розвитку та внутрішнього устрою військових закладів на Єлисаветградщині у 1865–1917 рр.

Виклад основного матеріалу дослідження. Після II світової війни до 80-х рр. XX ст. підвищується інтерес до історії організації військової освіти. Велика увага підготовці офіцерських кадрів приділялася в роботах П. Зайончковського (1952, 1973), Л. Бескровного (1973, 1986). Єлисаветградському юнкерському кавалерійському училищу як одному з відомих кавалерійських юнкерських училищ присвячується книга спогадів вихованців ЄКУ (за редакцією С. Ряснянського), видана за кордоном у 1965 р.

Наприкінці 80-х рр. XX ст. у зв'язку з розпадом Радянського Союзу підвищилася зацікавленість проблемами військової освіти, збільшилося коло проблем, що вивчалися, почали досліджуватися раніше недоступні джерела.

Кращі праці історика С. Шевченка «Вершники на Інгулі» (2013) та «Кавалерія: від Єлисаветградського офіцерського кавалерійського училища до Української кінної військової школи ім. Будьонного (1850-і–1930-і рр.)» (2015) мають науково-популярний характер.

Військова освіта на Єлисаветградщині у 1865–1917 рр. представлена юнкерським кавалерійським училищем, яке з 1902 р. було

перетворене на кавалерійське. Насамперед, простежимо основні етапи його розвитку.

25 червня 1865 р. Д. Мілютін видав наказ про заснування Єлисаветградського кавалерійського юнкерського училища, а 25 вересня 1865 р. відбулося його урочисте відкриття. Метою закладу була підготовка офіцерського складу молодшої ланки для кавалерійських частин Київського, Харківського та Одеського військових округів [8].

Завданням юнкерського училища була підготовка офіцера-кавалериста для керування взводом і ротою, зокрема й козацьких військ [2, с. 16; 8, с. 3]. Ті юнкери, які до реформи закінчували дворічний курс училища, наказом по військовому округу перейменовувалися в естандарт-юнкерів і були кандидатами на отримання звання офіцерів.

З 1880 р. до 1885 р. у складі закладу працював підготовчий клас, мета якого полягала у підвищенні рівня освіти юнкерів. Однак згодом досвід показав, що, з одного боку, підготовчий клас готував до вступу осіб нижчого рівня підготовки, які не могли відповідати офіцерському званню, а з іншого – був обов'язковим для тих юнкерів, які могли легко пройти курс молодшого класу. Відтак, від нього було вирішено відмовитися [1, с. 16; 8, с. 3].

У 1892 р. було відкрито відділення військово-училищного курсу з метою надання вищої освіти юнкерам з базовою загальною і військовою освітою. Юнкери, які закінчили відділення, випускалися з училища офіцерами одночасно з випуском вихованців військових училищ і, якщо вони належали до І розряду, отримували звання підпоручиків з одним роком старшинства, II розряду – підпоручиків без старшинства (Наказ по військовому відомству від 1885 р. № 113).

У 1902 р. училище було перейменовано на Єлисаветградське кавалерійське, а прийом на юнкерське відділення був припинений. Після реформи 1902 р. військові випускалися вже в чині корнета. Останній випуск юнкерського відділення відбувся у 1904 р. [8, с. 3–4; 1, с. 26]. Як стверджує дослідник історії Єлисаветградщини К. Шляховий, училище на деякий час стало другим після Миколаївського (Санкт-Петербург) кавалерійським училищем в Російській Імперії, оскільки Тверське кавалерійське юнкерське училище тільки у 1911 р. було реорганізоване у військове [9].

У листопаді 1917 р. після приходу до влади більшовиків начальник училища генерал В. Савельєв, розуміючи неможливість продовжувати заняття в училищі, відпустив усіх юнкерів у довготривалу відпустку, після якої діяльність училища в Єлисаветграді припинилася. Тих юнкерів, яким вдалося

потрапити до Добровольчої армії, наказами головнокомандувачів було переведено в офіцери.

У 1920 р. Єлисаветградське училище було відновлене полковником Шукевичем у Криму, потім під керівництвом генерала С. Прохорова разом з іншими частинами генерал-лейтенанта російської імператорської армії П. Врангеля евакуйовано в Галліполь, де перейменовано в Миколаївське кавалерійське училище і направлено до Югославії. Там училище проіснувало ще три роки. За наказом П. Врангеля було здійснено три випуски корнетів [7, с. 27–28].

Протягом 1864–1917 рр. посадовий склад адміністративної і навчальної частини училища залишався незмінним.

Заклад очолював *начальник* училища. Зазвичай, це був кавалерист чи кіно-артилерист, який закінчив академію Генерального Штабу. Він обирався Головним начальником військово-навчальних закладів і призначався на посаду Найвищим наказом.

Начальник училища мав права начальника дивізії з інспекторської частини з накладання дисциплінарних стягнень, а в питанні суду – повноваження командира полку. Посадові обов'язки начальника училища полягали в нагляді за військовим вихованням і навчанням юнкерів. Від начальника училища також залежала матеріальна база закладу [1, с. 35].

У разі відсутності або хвороби начальника військового училища його заміняв інспектор класів або командир ескадрону залежно від старшинства у званні. Помічником начальника училища з господарської та стройової частини був *командир ескадрону*. Він обирався начальником училища зі складу стройових офіцерів училища або штаб-офіцерів гвардії та армії і затверджувався на посаді Найвищим наказом.

Окрім нагляду за чітким виконанням правил служби і дотриманням військової дисципліни, командир ескадрону стежив за моральністю юнкерів, їхньою стройовою підготовкою і проведенням позакласних занять.

Командири взводів обиралися начальником військового училища із колишніх або дійсних молодших офіцерів. У першому випадку вони призначалися на посаду з дозволу військового міністра, а в другому – затверджувалися на посаді начальником училища.

Командир взводу військового училища користувався правами командира роти в полку. Під наглядом ескадронного командира він керував службою, військовим вихованням і стройовою освітою юнкерів свого підрозділу, стежив за дотриманням правил несення служби своїми підлеглими та їхньою військовою дисципліною, а також за класними і позакласними заняттями. Він також

безпосередньо завідував ротним господарством.

Скеровував діяльність педагогічного персоналу *інспектор класів*. До його обов'язків входили контроль навчальної роботи викладачів, нагляд за організацією і проведенням класних і польових топографічних практичних занять, якщо це на розсуд начальника училища не доручалося іншій особі. Він також допомагав начальнику училища в підборі найбільш гідних осіб на посади викладачів. Окрім цього, інспектор класів уживав заходи по забезпеченню училища необхідною кількістю, підручників, навчальних посібників, моделей тощо.

Лекції юнкерам читали штатні й позаштатні (приватні) викладачі. Штатним викладачем могла бути тільки особа, яка мала не менше 12 лекцій на тиждень. До 1894 р. штатні викладачі у званні офіцера могли призначатися тільки з військових і фізико-математичних предметів. З 1894 р. це обмеження було скасовано. Зазначимо, що більшість викладачів військових дисциплін мали звання полковника і тільки близько 5 % – звання капітана.

Бібліотекар військового училища обирався начальником училища і затверджувався Головним управлінням військово-навчальних закладів. До 1894 р. бібліотекарем могла бути військова чи цивільна особа за наявності відповідної освіти. З 1894 р. на цю посаду призначалася тільки військова особа. До обов'язків якої входило зберігання книг бібліотеки та експонатів музею училища.

Господарською частиною в училищі керували квартирмейстер, скарбничий, завідувач господарською частиною. Діловодством цієї частини завідували секретар і бухгалтер. Обов'язками квартирмейстера було утримання, ремонт, опалення і освітлення будівель училища, прийом на роботу служників. Скарбничим обирали одного з чинів училища. Завідувач господарською частиною слідкував за формою, білизною, чоботами, пранням білизни, опікувався околдомом і табірними будівлями.

Особливий контроль за ротним господарством покладался на ескадронного командира. Він після перевірки рахунків і правильності витрат артілі на основі особливого розпорядження комісії з юнкерів писав щомісячний звіт для начальника училища про прибутки і витрати ротного господарства. Для завідування хлібопекарством і варінням квасу щомісяця обиралися особливі артільники. Їм на допомогу призначалися виборні юнкери артілі [4, с. 42].

У 1874 р. у зв'язку зі збільшенням контингенту юнкерів до 300 осіб були введені додаткові посади 1 ескадронного командира,

5 офіцерів, 1 вахмістра, 2 трубачів, 1 квартирмейстера, 2 молодших писарів, 5 рядових для догляду за кіньми, 3 денщиків і по одному шевцю, чоботарю, сидельнику та ковалю, 5 служників та 20 конюхів [4, с. 69].

З 1878 р. в училищі розширився господарський штат і додатково прийняли на роботу скарбничого та квартирмейстера.

Питання навчально-виховної та господарської роботи в училищі розглядали три комітети: педагогічний, дисциплінарний, господарський. Їхню роботу скеровував начальник школи.

Педагогічний комітет утворювали інспектор класів, його помічник, ескадронний і сотенний командири, священник, молодші офіцери, викладачі та лікарі. На загальних зборах комітету обговорювалися загальні питання навчально-виховного процесу. На групових зборах комітету розглядалися питання про рівень моралі й успіхи юнкерів у навчанні, а також питання про застосування постанов загальних зборів до юнкерів.

Дисциплінарний комітет, до складу якого входили інспектор класів, його помічник, ескадронний і сотенний командири, священник, молодші офіцери, обговорював поведінку і моральність юнкерів, їхні вчинки, накладав стягнення на них і готував подання ескадронним і сотенним командирам кандидатур юнкерів на звання портупей-юнкерів.

До складу *господарського комітету* входили інспектор класів, ескадронний і сотенний командири, квартирмейстер, завідувач господарської частини. Цей комітет, керуючись загальними положеннями про господарчі комітети у військово-навчальних закладах, вирішував питання про організацію та проведення заходів з господарської частини і про розподіл коштів.

Юнкери поділялися на казеннокоштных і власнокоштных. Усі вихованці після вступу зберігали обмундирування тих частин, за якими вони числилися. Юнкерів на казенному утриманні держава забезпечувала необхідним обмундируванням і спорядженням відповідно до положення і штатів своїх частин, а ті, хто був на власному утриманні, зобов'язувались мати форму своїх полків, холодну і вогнепальну зброю (гвинтівки чи пістолети), коней і кінське спорядження [4, с. 42–43, 49].

Після вступу до училища всі юнкери урочисто складали військову присягу.

Юнкери, які навчалися в училищі на державній основі, після його закінчення отримували від казни разову допомогу.

Після закінчення училища і переведення в полки юнкери повинні були відслужити півтора роки за кожен рік, що провчилися.

Приймалися до училища особи з різних соціальних прошарків. Відповідно до соціального походження юнкерський склад не був однорідним. Потомствених дворян (серед яких траплялися й титуловані – князі та барони) було не більше 20 %. Навіть разом із дітьми особистих дворян і молодших офіцерів та чиновників вони ледве сягали половини курсу в XIX ст., а з початком XX ст. більшість юнкерів було селянського, міщанського та козацького походження.

У 1906 р. юнкерський склад Єлисаветградського училища був таким: діти родових дворян – 157 (47,2 %), особистих дворян – 60 (18,07 %), осіб духовного звання – 25 (7,53 %), почесних громадян – 24 (7,23 %), міщан – 23 (6,93 %), селян – 21 (6,33 %), купців – 11 (3,31 %), козаків – 8 (2,41 %), іноземних підданих – 3 (0,9 %) За часи свого існування в Єлисаветграді училище займало кілька приміщень, збудованих у першій половині XIX ст., коли місто було центром військових поселень.

До 1888 р. заклад розміщувався у триповерховій будівлі на розі Дворцового провулку і Театральної площі. У ньому юнкери жили і навчалися. Своєї церкви на той час училище не мало, тому юнкери ходили у найближчу – Покровську на Ковалівці, настоятель якої, був одночасно і законовчителем в училищі.

З 1888 р. юнкери були переведені в будівлю палацу, яку до цього часу займала військова прогімназія. У ній на третьому поверсі була облаштована домовна церква на честь св. Архистратига Михаїла, яка вміщувала обидва ескадрони. Пізніше церкву перевели на перший поверх будівлі і вона стала більшою. На першому поверсі розташовувалися «царські покої» (для почесних гостей), кімната чергового по училищу офіцера, приймальня для відвідувачів та коридор, у якому юнкери, що завітали, ставилися («під гвинтівку», і карцер.

За приймальною знаходився юнкерський буфет (приватний), до якого стороннім особам вхід було заборонено. Продавати спиртні напої у ньому заборонялося. За буфетом був «окологок» (медичний пункт), у якому лікували легко хворих юнкерів. Також на першому поверсі розташовувалася їдальня. За їдальнею була квартира інспектора класів з окремим входом, а перед нею – квартири ескадронних командирів.

На другому поверсі розміщувався перший ескадрон і «Георгіївський зал», на третьому – другий ескадрон. У кожному ескадроні, крім спалень, були невеликі бібліотеки, гімнастичні кімнати з паралельними брусами, турніками, спортивним конем і вбиральні. У бібліотеці завжди висіли портрети Імператора та Височайших осіб царської родини, а також

Військового міністра, Головного Начальника округу, Головного начальника військово-навчальних закладів і групові фотографії вихованців, які закінчили заклад.

Обстановка юнкерських спалень і вбиралень була спартанською. Спальні були умебльовані залізними ліжками на дошках, табуретами і тумбочками за кількістю юнкерів. За постіль служили мішок, набитий соломною, подушка, підодіяльник, який змінювався раз на два тижні. У закладі не були передбачені окремі кімнати для виконання домашньої роботи, тому юнкери вчилися, сидячи на ліжку біля тумбочки. У вбиральнях була тільки холодна вода, і навіть бані спочатку не було.

У напівпідвальному приміщенні знаходилася юнкерська кухня, продуктовий склад і цейхгауз – кімната для зберігання особистих речей юнкерів.

Навчальний процес проходив у триповерховій будівлі, що знаходилася з іншого боку Дворцової вулиці. Там навчалися обидва ескадрони. У кожному класі могло вміститися від 25 до 40 осіб. Вони були облаштовані звичайними класними меблями: столами з лавами для учнів, столом для викладача, однією чорною дошкою, а на стінах, у залежності від класу, висіли географічні карти, креслення, плани тощо. За класами знаходилися кабінет інспектора та його помічників, учительська, фехтувальна зала та училищна церква.

Трохи позаду розташовувалася канцелярія училища. За класною будівлею знаходився манеж. Манежів було два – зимовий і літній.

Зимовий манеж юнкерського училища був збудований одночасно зі штабним та навчальним корпусами у 1848 р. Це була одна велика зала з прибудованими з обох боків службовими приміщеннями, що утворювали в плані хрест. Тут проводилися навчальні заняття з об'їжджання коней та влаштувалися змагання [5, с. 3].

За манежем знаходилась будівля з квартирами офіцерів, далі – казарми для солдат і кузня, у якій юнкери практикувались у підковуванні коней. Всі ці будівлі збереглися до нашого часу і є пам'ятками архітектури.

З 1873 р. в училищі була встановлена штучна вентиляція.

На лікування юнкерів в училищі особливої статті витрат не передбачалося, а фінансувалося за рахунок залишкових сум і заощаджень.

З погляду гігієни їжа вихованців включала всі необхідні для формування здорового організму продукти. Основними з них були м'ясо, хліб, овочі, цукор. Тільки в крайніх випадках, коли збільшувалася ціна на цукор та овочі, училище зменшувало порції продуктів, передбачених розкладкою. При цьому вечірній

чай замінювався кашею, замість булки за ранковим чаєм видавався хліб. Продукти купувалися артіллю на ринку за потребою.

Щодо забезпечення юнкерів необхідними військовими навчальними засобами, то для підготовчих занять зі стрільби у ціль на кожного юнкера виділялося 10 бойових і 20 холостих патронів та 80 капсюлів [4, с. 50].

На час утворення за розпорядженням Генерал-Інспектора кавалерії Єлисаветградське училище за кількістю вихованців забезпечувалося кіньми з найближчого полку з числа бракованих, але придатних для їзди. Крім того, щороку училище купувало молодих коней.

В організації внутрішнього розпорядку в училищі керувалися чинними статутами внутрішньої служби у військах з відповідними доповненнями, що стосувалися юнкерського життя. Умови виховання і навчання юнкерів

Для безпосереднього постійного спостереження за внутрішнім порядком і дисципліною в училищі щоденно обирався черговий офіцер, який підпорядковувався начальнику училища, а під час занять – ще й інспектору класів. Черговий офіцер керував усіма черговими і днювальними по частинах, а в таборі – ще й караулом.

На допомогу черговому офіцеру призначалися чергові юнкери від старшого курсу – по ескадрону, по околудку, по кухні й у приймальну кімнату в години прийому відвідувачів; від молодшого курсу – днювальний по ескадрону.

Усі юнкери, крім чергового і днювального по кухні, звільнялися від класних занять. Також за наказом чергового офіцера обирався черговий трубач.

Окрім чергових, за порядком в ескадронах і класах наглядали «нашивочні» і старші юнкери. Вони призначалися одразу ж після літньої відпустки. В ескадроні за порядком слідував вахмістр (юнкер, який найкраще навчався, був відмінником строювої підготовки, мав авторитет серед інших юнкерів). Також обиралися 4 взводних і 8 молодших портупей-юнкерів, штандартний портупей-юнкер і єфрейтор.

Навчально-виховний процес в училищі ґрунтувався на жорсткому спартанському режимі. До дому з ночівлею ніхто не відпускався. В училищі існувало два види відпусток – міська і заміська. Мета відпусток полягала в наданні можливості проводити час у своїй сім'ї, родичів, що мали сім'ю чи знайомих, а також в естетичному вихованні юнкерів шляхом відвідування театру, концертів тощо.

Для отримання *міської відпустки* проводилася ретельна потрійна перевірка: взводним портупей-юнкером, черговим по

ескадрону і черговим офіцером по училищу [7, с. 94].

Заміську відпустку дозволяли тільки в канікулярний час. Вона тривала від кінця табірних зборів до початку навчального курсу, а також на Різдво і Пасху.

Курс навчання в училищі продовжувався два роки. З 1880 до 1885 рр. у зв'язку з відкриттям підготовчого класу і розширенням програми навчання – три, а з 1885 до 1913 рр. – знову два роки (підготовчий клас було ліквідовано) [8, с. 3–4].

Ті юнкери, які закінчували до реформи дворічний курс училища, наказом по військах округу перейменовувалися в естандарт-юнкерів і були кандидатами на отримання звання офіцерів. Вихованці, що закінчували курс за першим розрядом – звання корнетів за поданням безпосереднього начальства протягом 4 місяців. Після реформи 1902 р. військові випускалися вже в чині корнета.

Під час Першої світової війни випуски офіцерів були прискореними і відбувалися в різний час. У 1914 р. Височайшими наказами були проведені два випуски корнетів 12 липня і 1 жовтня. Ці випуски ще не вважалися прискореними, оскільки корнети, які отримали звання 12 липня, пробули в училищі майже повних два роки, а ті, що випустилися 1 жовтня, прослухали повний курс молодшого класу і скорочений старшого, провчившись в училищі 1 рік і 2 місяці.

Наступні випуски були прискореними і називалися за порядковим номером:

1-й прискорений (4 місяці) – з 1 серпня до 1 грудня 1914 р.

2-й прискорений (4 місяці) – з 1 жовтня 1914 р. до 1 лютого 1915 р.

3-й прискорений (6 місяців) – з 1 грудня 1914 р. до 1 червня 1915 р.

4-й прискорений (8 місяців) – з 1 лютого до 1 жовтня 1915 р.

5-й прискорений (8 місяців) – з 1 червня 1915 р. до 1 лютого 1916 р.

Юнкерам, які закінчили ці випуски, Височайшим наказом присвоювали звання прапорщиків.

6-й прискорений (1 рік) – з 1 жовтня 1915 р. до 1 жовтня 1916 р.

7-й прискорений (1 рік) – з 1 лютого 1916 р. до 1 лютого 1917 р.

Юнкерам, що закінчили ці випуски, присвоювалися звання корнетів.

8-й прискорений (1 рік) – з 1 жовтня 1916 р. до 1 жовтня 1917 р. Юнкери цього випуску за наказом Тимчасового уряду отримали звання корнетів.

Прийняті на 9-й прискорений випуск через революцію у жовтні 1917 р. офіцерами не стали, а прийняті на 10-й прискорений,

пробувши в училищі всього два місяці, навчання не закінчили [7, с. 27–28].

Розподіл юнкерів на молодший і старший класи застосовувався тільки для навчальних занять. У спальнях юнаки розподілялися по ескадронам.

Навчальний процес поділявся на два періоди: *зимовий і літній*.

Заняття в зимовий період поділялися на класні і стройові. Класні заняття проводилися з відділеннями приблизно по 30 осіб, а репетиції – невеликими групами. Усі лекції і репетиції, зазвичай, закінчувалися наприкінці березня.

У святкові дні режим порушувався: юнкери вставали на годину пізніше і йшли до церкви на слухання обідні, перед цим увечері – на Всеношну. В урочисті свята у церкві служили обідні й молебні, присутність юнкерів на яких була обов'язковою. Інший час у святкові дні юнкерам відводився для відпочинку і розваг.

З 1878 р. загальним училищним святом було обрано день Св. Великомученика і Победоносця Георгія (26 листопада). У 1888 р. призначили ескадронні свята: перше – на честь Святителя Миколая Мирлікійського (6 грудня), друге – Святого Архістрати́га Михаїла (8 листопада). Додавалося ще одне весняне кінне свято «Карусель». Усі ці свята починалися молебнем у манежі, після чого начальник училища вітав юнкерів і пропускав ескадрони церемоніальним маршем під звуки училищних сурмачів.

У жовтні й листопаді 1905 р. училищний та ескадронний марші не проводилися. Це було пов'язано з програвом у Російсько-японській війні та тривожною ситуацією у країні і місті [7, с. 24].

Після закінчення зимового періоду проводилися екзамени, тому режим дня змінювався. У дні, коли екзаменів не було, стройові заняття проходили зранку, а в екзаменаційні дні їх не було.

Випускні екзамени відбувалися у спеціальному класі. Екзаменаційна комісія суворо оцінювала знання юнкерів, але також враховувала знання і вміння, які вони виявляли протягом навчального курсу [4, с. 171].

Враховуючи вимогливість викладачів, знання вихованців з кожним роком ставали більш ґрунтовним.

Після екзаменів розпочинався *літній період навчання*.

Зазвичай, у кінці травня училище в повному складі відправлялося в табір. До 1880 р. юнкери на літній час прикомандировувалися до кавалерійських полків.

З виступом у табір і до закінчення топографічної зйомки місцевості розпорядок дня залежав від виду стройових занять.

У військовий час у таборі режим змінювався.

У таборі проводилися стройові заняття, піші навчання та взводні й ескадронні кінні навчання. На них юнкери старшого класу опановували командування взводами і навіть ескадронами.

Наприкінці червня юнкери кінним строєм виходили на маневри, віддаляючись від Єлисаветграда на значні відстані. У поході юнкерів знайомили з доглядом за кіньми (конюхів у похід не брали).

Під час походу за будь-якої погоди юнкери спали під відкритим небом на соломі, вкрившись попонами від стройових сідел, на яких сиділи в поході, оскільки на англійських сидлах їздили тільки в манежі. Валізи у похід брати не дозволялося, а все необхідне було складено в кобури, приторочені до сідел. Їжа готувалася у похідних котлах, які заздалегідь висилалися вперед.

Внутрішній порядок закладу відповідав військовій стройовій організації і юнкери, які закінчували училище були цілком підготовленими до військової служби.

Зазвичай, випуски з училища відбувалися 6 серпня, але в 1905 р. випуск був 22 квітня, 1906 р. – 24 березня, 1907 р. – у червні, у зв'язку з російсько-японською війною і першою буржуазною революцією 1905–1907 рр.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Таким чином, в Єлисаветграді у 1865 р. було створено кавалерійське юнкерське училище, яке у 1902 р. стає військовим, і відповідно мало право випускати офіцерів у званні корнетів. Мета училища полягала у підготовці високоморальних офіцерів-практиків. На певному етапі своєї діяльності стає другим, після Миколаївського (Санкт-Петербург), кавалерійським училищем в Російській Імперії. Цьому сприяла внутрішня організація життя закладу відповідно до чинних статутів внутрішньої служби у військах, організація навчального процесу і режим в училищі.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бобровский П. О. Двадцатипятилетие юнкерских училищ. СПб.: Типография Департамента Уделов, 1889. 40 с.
2. Бобровский П. О. Заметки о состоянии некоторых юнкерских училищ. *Военный сборник*. 1870. № 11–12. С. 77–87.
3. Бобровский П. О. Об учреждении юнкерских училищ. *Военный сборник*. 1864. № 11. С. 91–144.
4. Бобровский П. О. Юнкерские училища: в 3 т. СПб: Типография В. С. Балышева, 1876. Т. 3. Ч. 4: Экономическое положение училища и достигаемые в них результаты. 265 с.
5. Єлисаветградське військове містечко. URL : library.kr.ua/kray/shlakhovoy/eky.html. Назва з екрану.

6. Исторический очерк г. Елисаветграда. [сост. Н. А. Пашутин]. Елисаветград: Лито-Типография Бр. Шполянских. 1897. 311 с.

7. Исторический очерк Елисаветградского кавалерийского училища с воспоминаниями питомцев школы к столетию со дня основания. училища [под. ред. С. Н. Ряснянского]. Нью-Йорк: Издание объединения б. юнкеров Елисаветградского кавалерийского училища, 1965. 239 с.

8. Справочная книжка для лиц, желающих поступить в военную службу на правах вольноопределяющихся в сухопутные войска, а также и во флот. [Сост. Н. Ульянов]. Полтава: тип. Д. Н. Подземского, 1897. 32 с.

9. Шляховий К. В. Єлисаветградське кавалерійське училище. URL: <http://library.kr.ua/kray/shlachhovoy/eky.html>. Назва з екрану.

REFERENCES

1. Bobrovskiy, P. O. (1889). *Dvadsatipyatitelye yunkerskikh uchilishch* [Twenty-fifth anniversary of the junker schools.] SPb.: Tipografiya Departamenta Udelov. 40 s.

2. Bobrovskiy, P. O. (1870). *Zametki o sostoyanii nekotorykh yunkerskikh uchilishch* [Notes on the state of some junker schools.] *Voyennyi sbornik*. [Military collection of works]. No. 11–12. S. 77–87.

3. Bobrovskiy, P. O. (1864). *Ob uchrezhdenii yunkerskikh uchilishch* [On the establishment of cadet schools]. *Voyennyi sbornik*. [Military collection of works]. No. 11. S. 91–144.

4. Bobrovskiy, P. O. (1876). *Yunkerskiye uchilishcha: v 3 t.* [Junker schools: in 3 volumes.]. Spb: Tipografiya V. S. Balysheva. T. 3. CH. 4: *Ekonomicheskoye polozheniye uchilishcha i dostigayemyye v nikh rezul'taty*. [Economic situation of the school and the results achieved in them.]. 265 s.

5. *Yelisavethradske viyskove mistechko* [Yelisavethrad military locality; Electronic resource]. URL: library.kr.ua/kray/shlachhovoy/eky.html. Nazva z ekranu.

6. *Istoricheskiy ocherk g. Yelisavetgrada* (1897) [Historical outline of Yelisavetgrad city] [sost. N. A.

Pashutin]. Yelisavetgrad: Lito-Tipografiya Br. Shpolyanskikh. 311 s.

7. *Istoricheskiy ocherk Yelisavetgradskogo kavaleriyskogo uchilishcha s vospominaniyami pitomtsev shkoly k stoletiyu so dnya osnovaniya uchilishcha* (1965) [Historical outline of Yelisavetgrad cavalry school with the memories of the pupils of the school on the centenary of the school founding] [pod. red. S. N. Rysnyanskogo]. N'yu-York: Izdaniye ob'yedneniya b. yunkeroz Yelisavetgradskogo kavaleriyskogo uchilishcha. 239 s.

8. *Spravochnaya knizhka dlya lits, zhelayushchikh postupit' v voyennuyu sluzhbu na pravakh vol'noopredelyayushchikhsya v sukhoputnyye voyska, a takzhe i vo flot* (1897). [Reference book for people wishing to enter the military service on the rights of volunteers in the ground forces, as well as in the navy; Sost. N. Ul'yanov]. Poltava: tip. D. N. Podzemskogo. 32 s.

9. Shakhoviy, K. V. *Yelisavethradske kavaleriyske uchylshche* [Yelisavetgrad cavalry school]. URL: <http://library.kr.ua/kray/shlachhovoy/eky.html>. Nazva z ekranu.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ПЕРЦОВ Олександр Володимирович – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: історія вітчизняної педагогіки, історія військової освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

PERTSOV Oleksandr Volodymyrovych – Ph. D. in Pedagogy, Senior Lecturer of the Department of Pedagogy and Special Education of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

Scientific interests: research of history of domestic pedagogy, history of military education.

Стаття надійшла до редакції 16.08.2022 р.

УДК 378.016:808.5

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-205-156-162

ПОДЛЕВСЬКА Нелія Володимирівна –

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри слов'янської філології
Хмельницького національного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6210-265X>
e-mail: podlevskanv@khmnu.edu.ua

ФАХОВА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ-ПОЛОНІСТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ВСТУП ДО СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ»

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Останніми роками кардинально змінилися вимоги до якості вищої освіти, зокрема й використання інноваційних методик у викладанні фахових філологічних дисциплін. Кожен здобувач освіти, як

культурна особистість, повинен, з одного боку, усвідомлювати себе в ролі представника світової цивілізації й носія загальнолюдських морально-етичних і духовних цінностей, а з іншого – громадянина певної держави і носія відповідної національної культури й мови.